

Natuurdagboek

10 augustus

Hoorbaar vanuit het riet

Door en langs rietkragen fladdert de nieuwe generatie rietvogels. Rietgorzen, rietzangers, baardmannetjes, kleine karekieten... Sommige lijken al volleerde vliegers, andere stuntelen wat rond.

Hoewel het broedseizoen ten einde loopt, zijn er nog vogels bezig met een derde of late tweede leg. Kleine karekieten zijn zo onderhand wel klaar. Vanaf mei krasten ze dag en nacht hun lied vanuit het riet: 'Karrrekrietkiet', waarbij ze zichzelf niet of maar kort lieten zien.

Ze hebben nestjes gevlochten tussen een paar rietstengels, in elf, twaalf dagen de eitjes uitgebroed, de jongen gevoerd tot die na een week of twee uitvlogen en na nog eens zo'n periode geen paplepel meer nodig hadden en zelf op jacht gingen.

Nadat ze twee keer die gezinstak hebben volbracht is het augustus, en kunnen ze zich net als hun nakomelingen wijden aan de insectenjacht. Met een volle maag en stevige vliegsieren gaan ze straks goed voorbereid naar Afrika. Maar nu fladderen ze nog door het riet.

Ze schieten van rietstengel naar rietstengel. Die rietstengels veren mee onder het gewicht van de landende vogel en deinen in de wind. Zouden kleine karekieten dat een prettig gevoel vinden? Vast wel; ze zijn er immers van af aan mee grootgebracht. In zo'n nestje tussen riethalmen worden ze continu gewiegd. Maar of ze, deinend aan een rietstengel, ook denken: tjonge wat een lekker gevoel, dat betwijfel ik. Jammer genoeg is het onmogelijk om eens een tijdje van bewustzijn te ruilen met een dier, al was het maar een half uur, om zijn gevoelsleven te ervaren.

Het is vrij lastig om zo'n beweeglijk vogeltje te fotograferen zonder dat er een stengel voor zit. Nu zijn kleine karekieten niet de meest fotogenieke vogels, het zijn geen ijsvogels of blauwborstjes. Toch zijn ze, zoals alle vogels, prachtig. En hoe onzichtbaar vaak ook, hun eindeloze gekras was drie maanden lang hoorbaar uit vele rietkragen. 'Karrrekrietkiet.'

Koos Dijksterhuis

FOTO: KOOS DIJKSTERHUIS

Spitsbergen serie

Deze zomer voer een schip met vijftig wetenschappers en evenzoveel toeristen rond Spitsbergen om het veranderende klimaat te onderzoeken. Deel 5 (slot) van een serie: moeten we dit wel willen, zo'n reis naar het Arctisch gebied?

Het is hier zó onaangetast, dus **blijf** alsjeblieft **weg**

tekst en foto's Rob Buijer

Het landschap van Spitsbergen is overweldigend. Het zee-ijs mag dan al in juli, veel eerder dan normaal, naar het uiterste noorden zijn teruggetrokken, een groot

deel van de archipel wordt alsnog permanent bedekt door kilometerslange gletsjers. De meerderheid van die ijsrivieren eindigt in zee. En daar brokkelen het ijs langzaam af, een eindeloze stroom kleine ijsbergjes achterlatend.

Op een dag dat de passagiers van het expeditie-schip de MV Ortelius door een overmaat aan – levensgevaarlijke – ijsberen niet het land op kunnen om onderzoek te doen, biedt de expeditieleiding als alternatief een 'zodiac-cruise' aan langs het drijvende ijs aan de mond van de gletsjer Negribreen. Voor de meeste opvarenden wordt het een hoogtepunt van hun bezoek aan Spitsbergen.

"Ik ben ook wel besmet met het poolvirus", erkent de Tilburgse hoogleraar natuurbeschermings- en waterrecht, tevens de aanstaande directeur van het Arctisch Centrum van de Rijksuniversiteit Groningen, Kees Bastmeijer. "Dit is een prachtig ge-

bied waar je naar terug wilt blijven komen."

Maar op deze reis komt de jurist toch vooral met een professionele interesse. "Ik ben als onderzoeker en adviseur betrokken bij de bescherming van Antarctica", vertelt hij. "Nederland is één van de 29 landen die op grond van het Antarticaverdrag gezamenlijk Antarctica beheren. We moeten binnen dat verdragssysteem ook afspraken zien te maken over een eventuele regulering van het toerisme op en rond het Zuidpoolgebied, maar dat is met zoveel landen niet eenvoudig omdat alle 29 met een besluit moeten instemmen. Vandaar dat ik hier wil kijken hoe de Noorse overheid, waar Spitsbergen onder valt, de zaken heeft geregeld."

Touroperators

Veel zaken blijken, al dan niet in samenwerking met de organisatie van touroperators AECO, aandacht van de overheid te krijgen. Zo wordt iedereen opgeroepen bagage en vooral schoenzolen schoon te maken voor een bezoek aan het Arctisch gebied, om zo de verspreiding van exotische plantenzaden of insecten te voorkomen, al is daar geen enkele controle op.

Ook zijn bepaalde gebieden afgesloten voor toerisme. Vanwege de sterke groei van dat toerisme liggen er bovendien voorstellen op tafel om de regels verder aan te scherpen. Wanneer deze worden aangenomen mogen nog maar 42 gebieden worden bezocht, mogen schepen in beschermde gebie-

den maximaal tweehonderd passagiers hebben, is het gebruik van drones in beschermde gebieden verboden en gelden er scherpere afstandseisen voor ijsberen (minimaal een halve kilometer afstand bewaren) en andere soorten.

"Zeker die beperkingen van het toerisme ten aanzien van te bezoeken gebieden en te ondernemen activiteiten zijn op Antarctica een lastig punt", weet Bastmeijer. "Tot nu toe wordt er heel veel toegestaan op het zevende continent. Als jij bedenkt dat je op alle continenten een marathon op klompen wil lopen, wil heli-skiën of op een motor wil crossen, dan is dat nog niet verboden. In 2013 is bijvoorbeeld de band Metallica, op hetzelfde schip als waar wij nu op varen, naar Antarctica gereisd voor hun Freez 'em All-tour. Met een bescheiden publiek en in silent-discostijl, dus met koptelefoons, maar toch."

Antarctica blijkt ook op andere toeristen – met een voldoende gevulde beurs – een enorme aantrekkingskracht uit te oefenen. Vóór corona trok Antarctica jaarlijks al 74.000 toeristen. Na een tijdelijke dip is de verwachting dat dit jaar de honderdduizend ruimschoots gepasseerd zal worden.

In 1991 is in het Milieuprotocol onder het Antarticaverdrag afgesproken dat het continent 'een natuurreservaat moet zijn ten dienste van vrede en wetenschap'. "Maar het is lastig om daar juridisch grip op te krijgen", stelt jurist Bastmeijer. "Er zijn met name zorgen om de optelsom van effecten.

Drijvende ijsberg in de Noordelijke IJszee, onder een toeristische vaartocht in een Zodiac.

Mensen nemen vreemde plantenzaden mee, er is druk op de biodiversiteit en de rust van de dieren, steeds meer ongerepte plaatsen worden bezocht. Die cumulatieve effecten zijn lastig met wetten op te lossen.”

In zowel het Arctisch als het Antarctisch gebied hebben de verenigde touroperators al wel veel maatregelen afgesproken en een goed excuus bedacht voor de wassende stroom toeristen. Bezoekers worden ambassadeurs van het gebied.

“Dat is een lastige”, vindt Bastmeijer. “Wat moeten die ambassadeurs concreet zeggen of doen om voortaan de kwetsbare natuur te beschermen? Wij mensen blijken onszelf maar moeilijk dingen te kunnen ontzeggen. Ons feitelijke gedrag past vaak niet bij ons waardepotlood. En wie ben ik om tegen een ander te zeggen: Ik ben er geweest, ik heb gezien dat het kwetsbaar is, ik ben ambassadeur geworden, dus nu mag jij niet? Uiteindelijk kan alleen een overheid, of in het geval van Antarctica 29 overheden, die grenzen stellen.”

Schaamlap

Bastmeijer wil het ambassadeurschap zeker niet meteen als schaamlap bij het grof-vuil gooien. “Je zou eerst eens serieus moeten kijken of het gedrag van mensen daadwerkelijk verandert door een bezoek aan dit soort kwetsbare gebieden.” En dat is precies wat een groep sociale wetenschappers van de universiteit in Groningen aan boord van de Ortelius wil doen. De honderd opvaren-

den, exclusief de vijftig man bemanning, zijn tijdens deze expeditie onderdeel van een pilot om te zien hoe een bezoek aan Spitsbergen de gevoelde opvattingen en het handelen van mensen beïnvloedt.”

“Toerisme heeft hoe dan ook impact”, weet hoogleraar omgevingspsychologie Linda Steg van de Rijksuniversiteit Groningen.

‘Ik ben er geweest, ik heb gezien dat het kwetsbaar is, dus nu mag jij niet?’

“Maar met een enquête voor en na de expeditie willen we onderzoeken hoe een bezoek aan dit indrukwekkende gebied het gedrag van mensen verandert. We vragen ook welke foto’s mensen delen. Zijn dat vooral de mooie plaatjes van de gletsjers, of ook van het plastic dat zelfs hier op de kusten aanspoelt?”

“We kijken ook specifiek naar de rol van gidsen”, vult haar collega Zdenka Sokolicková aan. “Wat is de boodschap die zij overbrengen? Zij zijn de eersten die gedragsver-

andering teweeg kunnen brengen. Hier op Spitsbergen hanteren ze bijvoorbeeld de slogan: Laat niets achter, zelfs geen voetafdrukken. Wanneer je op de dunne, natte en kwetsbare laag planten boven de permafrost loopt, duurt het soms letterlijk jaren voor je voetafdrukken weer onzichtbaar zijn geworden. Pakken mensen die boodschap van de gidsen op? En verandert dat ook hun houding naar anderen?”

Invloedrijk

Sociaal wetenschapper en zelf ook arctisch gids Annette Scheepstra van de Rijksuniversiteit, rekent wat dat betreft nog het meest op de impact van invloedrijke toeristen. “Onlangs is journaliste Bernice Notenboom bijvoorbeeld met een groep directeuren van grote bedrijven naar het Arctisch gebied gereisd. Wanneer zij hun gedrag in de directeurskamer vervolgens ook veranderen, dan kan dat écht een groot verschil maken”, zo hoopt Scheepstra.

Onder de andere gidsen blijkt de impact van toerisme ook een levendig gespreksonderwerp, vertelt de expeditieleider van Oceanwide Expeditions aan boord van de Ortelius, Jan Belgers. “Ik heb voor mijzelf besloten dat ik niet meer naar Antarctica wil. Misschien vind je dat makkelijk, omdat ik er inmiddels vaak ben geweest. En ja, het heeft voor een deel ook te maken met het gegeven dat ik het Arctisch gebied rond Spitsbergen gewoon mooier vind. Maar het massatoerisme, zoals dat nu op Antarc-

tica aan het ontstaan is, dat staat mij ook echt steeds meer tegen, net als de lange vliegreis naar Argentinië. Daar wil ik dus ook geen deel meer van uitmaken.”

Zijn collega-gids op deze reis, Karolina Baelum is geboren en getogen in het Arctisch gebied en woont met man en kind de helft van het jaar in afzondering in een jagershut. Ze houdt wat dat betreft haar hart vast voor de ontwikkelingen rond Spitsbergen. “Naast het relatief kleinschalige toerisme met schepen als de Ortelius, zien we steeds meer grote cruiseschepen met soms wel tweeduizend toeristen voor een dagje aanmeren in Longyearbyen, waar ook iets meer dan tweeduizend mensen wonen. Die toeristen vragen zich vervolgens echt af waar ze zijn. ‘Het is woensdag, dus dit is Spitsbergen?’ Ze struinen met z’n allen het dorp in, scoren een koelkastmagneet met een ijsbeer erop en zijn weer weg. Dat soort toerisme brengt het gebied echt helemaal niets goeds.”

Tom Huizer, van de Stichting Arctic Explorer biedt misschien nog wel het meeste hoop tijdens deze trip. Hij vaart op de zodiac-cruise langs de gletsjer rond met een 3D-cameraatje aan een lange selfie-stick. ’s Avonds aan boord laat hij zien hoe zijn stichting de komende maanden scholieren met hun eigen telefoon in een eenvoudige VR-bril naar het Arctisch gebied laat kijken. “Op deze manier kan iedereen de impact van klimaatverandering ervaren zonder er zelf ook maar één voetstap achter te laten.”